Iacob MÂRZA

Universitatea „1 Decembrie 1918“ din Alba Iulia, Facultatea de Istorie şi Filologie
„1 Decembrie 1918“ University from Alba Iulia, Faculty for History and Philology

„Historiae enim finis est veritatis” (Preocupări de istoriografie românească la Oradea)[*]

„Historiae enim finis est veritatis”
(Concerns about the Romanian historiography in Oradea)

The study is a survey of the most important products published in the last years by the emergent school of historical studies from Oradea, mainly represented by Dr. Gabriel Moisa, one of the most prominent disciples of the authoritative Professor Pompiliu Teodor. Most of the attention is focused on *Istoria Transilvaniei în istoriografia românească 1965-1989* (*History of Transylvania in Romanian historiography. 1965-1989*), a study evolved from Gabriel Moisa's doctoral paper, but one does not omit to discuss *Studii de istoriografie românească* (*Studies of Romanian historiography*), a volume composed of several studies belonging to some distinguished historians from the young generations.

Keywords: history of Transylvania, history of Transylvanian historiography, young generation of historians from Oradea

Institution's address: str. Nicolae Iorga, nr. 11-12, Alba Iulia, România,
tel.: +40-258-81.14.12, fax:+40-258-80.62.60, e-mail: *secretariat_istorie@uab.ro*
Personal e-mail: *iacob_marza@yahoo.com*

Au trecut peste 4 decenii de când peisajul discursului istoric în România înregistra apariţia câtorva lucrări, elaborate de specialişti din renumite centre universitare, în care se trasa, în raport cu personalitatea, respectiv sensibilitatea fiecărui autor şi din unghiul de vedere al unei indiscutabile abordări ştiinţifice, panorama istoriografiei generale şi româneşti[1]. O eventuală consultarea a impozantei *Bibliografia Istorică a României*, mai ales ultimele ei volume, este benefică din unghiul de vedere al „solstiţiului istoriografic” înregistrat, după acest reper cronologic, prin suita de articole, comunicări şi studii, dar şi texte de mai mare întindere, care cercetează diferite etape şi momente din evoluţia istoriografiei generale şi româneşti.

Astfel de reflexii introductive, care nu trebuie înţelese drept consecinţe ale unor lecturi lejere de vacanţă, sunt generate de scrisul istoric al lui Gabriel Moisa (n. 1970) de la Oradea, cercetător care dovedeşte, în ultimii ani, că şi-a însuşit cu sârguinţă lecţia Magistrului său de la *Alma Mater Napocensis*, Profesorul Pompiliu Teodor. Absolvent al Facultăţii de Istorie şi Filosofie de la Universitatea Daciei Superioare (1990-1995), deţinător al titlului de Doctor în Istorie (2002) pentru lucrarea *Istoria Transilvaniei în istoriografia românească 1965-1989* (Conducător ştiinţific Prof. Univ. Dr. Pompiliu Teodor, Membru corespondent al Academiei Române, respectiv Prof. Univ. Dr. Doru Radosav), primit la instituţia universitară care l-a avut student, muzeograf la Muzeul Ţării Crişurilor din Oradea, secretar de Redacţie la cunoscuta publicaţie de profil *Crisia*, dar şi la *Revista bihoreană de istorie* (editată de Societatea de Ştiinţe Istorice din România, Filiala Bihor), Gabriel Moisa s-a specializat pe parcursul anilor în *Istoria istoriografiei* şi *Istorie contemporană*. Semnatar a peste 60 de articole, comunicări şi studii, publicate în reviste de specialitate ori de cultură generală, unic autor al volumelor *Colectivizare, rezistenţă şi represiune în vestul României (1948-1951)*, 1999, *Istorie şi propagandă istorică în România 1945-1989*, 2002, istoricul, acum Conferenţiar Universitar Doctor la Universitatea din Oradea, nu şi-a uitat “rădăcinile agrariene”, scriind *Monografia istorică a satului Varviz*, 2005.

De fapt, insistenţele noastre de acum sunt rodul unor lecturi cu creionul în mână şi pornesc de la discursul istoric al universitarului orădean, diseminat în trei dintre lucrările de autor, amintite deja “in calceo”, la care am apelat în câteva rânduri, nu numai în cadrul prelegerilor de *Istoria istoriografiei româneşti*, dar şi în munca de cercetare asupra discursului istoric contemporan, oferit cu generozitate de cazul preotului greco-catolic, funcţionarului superior şi istoricului Zenovie Pâclişanu (1896-1957). Mai precis, este vorba de volumele în care autorul abordează, în cunoştinţă de cauză, o incitantă problematică, pasibilă de nuanţări, dar şi de reluări metodologice, vizând: trecutul istoric al

Transilvaniei în câmpul discursului românesc între deceniile 7-9 ale secolului al XX-lea; orientări şi curente în scrisul istoric naţional înregistrat după „căderea Zidului" până la sfârşitul anului 2006; studii de istoriografie românească, volum coordonat de Gabriel Moisa.

Fostă teză de doctorat, după cum aminteam mai sus, *Istoria Transilvaniei în istoriografia românească 1965-1989*, probează de la o primă lectură, prin cele peste 370 de pagini, nu numai o problematică provocatoare, dar şi o metodă destul de clară, sigură, dar şi suficient de modernă spre valorificarea discursului istoric între deceniile 7-9 asupra trecutului Transilvaniei. În paginile lucrării, de la structură până la judecăţile de valoare emise pe parcursul demonstraţiei, dar şi în partea finală, se observă roadele uceniciei pe lângă istoricul Pompiliu Teodor, sub conducerea căruia şi-a preparat în cea mai mare parte stagiul doctoral, finalizat prin forţa împrejurărilor cu Doru Radosav.

După câteva pagini introductive, relevante din perspectiva concepţiei şi metodei lui Gabriel Moisa, ni se oferă o coerentă şi captivantă problematică din perspectivă ştiinţifică, pe firul unui discurs istoric pe cât de modern, pe atât de necesar. Simpla ei enumerare este suficientă pentru a determina lectorul familiarizat cu discursul istoric contemporan să parcurgă cel puţin anumite capitole, dacă nu volumul în totalitatea lui: istoriografia asupra cercetărilor problemei; binomul *istorie – politică* în România dictaturii comuniste; dezvoltarea istoriografiei în Transilvania în primele două decenii ale comunismului; instituţii de profil în Transilvania (1965-1989) vizând mai multe centre de ştiinţe sociale, institute, instituţii de învăţământ istoric superior, muzee; învăţământul istoric transilvănean între 1965-1989 (Cluj, Sibiu, Timişoara, Oradea, Târgu Mureş); periodice transilvănene de profil, editate de Academia Română, de câteva instituţii de învăţământ superior, de mai multe muzee, reviste de cultură şi chiar teologice; aprecieri cantitative asupra istoriografiei transilvănene (1965-1989); Transilvania în scrisul istoric occidental; consideraţii finale, pe care le socotim generoase, chiar dacă le-am fi dorit mai sistematice, prin deschiderea istoriografică pe care ne-o propun[2].

Suntem în faţa unui sumar mai mult decât convingător, propus de autor prin lucrare, la care se adaugă un binevenit rezumat în englezeşte, fără să lipsească *Indice de nume* şi *Lista abrevierilor*, elemente necesare pentru consultarea rapidă şi cu folos a cărţii. À propos de deschiderea istoriografică mai sus invocată, pornind de la această carte a lui Gabriel Moisa, nutrim speranţa ca în viitor, fără să reuşim să pătrundem – deocamdată - dincolo de o ceaţă pascaliană, istoria Transilvaniei să fie abordată pentru acelaşi segment cronologic, adică 1965-1989, şi de istoriografia maghiară şi germană din România.

Discursul istoric al autorului câştigă în adâncimea demonstraţiei ştiinţifice, printr-o logică amplificare a cercetării, în lucrarea tipărită la Editura Universităţii din Oradea, în urmă cu doi ani, în care, pe parcursul a peste 210 pagini[3], trasează câteva direcţii şi surprinde mai multe tendinţe în scrisul istoric românesc de la „căderea Zidului" până în anul 2006. Suntem în faţa unei formule de cercetare stimulatorii pentru istoriografia contemporană, cu atât mai mult cu cât etapele şi momentele cercetate de autor pot fi augumentate şi diversificate, la o scanare atentă şi, considerăm, repetată a istoriografiei naţionale între anii 1989-2006, de un real ajutor fiind, să recunoaştem, şi concluziile din finalul volumului, mai sus discutat, *Istoria Transilvaniei în istoriografia românească 1965-1989*.

Dacă debutul acestei cercetări este marcat de un convingător *Cuvânt înainte* - discursul istoric al lui Gabriel Moisa, pe care ni-l propune conştient, asumându-şi, indiscutabil, relativismul unei astfel de cercetări ştiinţifice -, autorul îşi structurează volumul în opt capitole, inegale ca întindere, dar şi în ceea ce priveşte finalitatea argumentaţiei, care au drept puncte ale dezbaterii: pledoarie pentru o nouă abordare istoriografică; unele consideraţii asupra priorităţilor istoriografiei naţionale între deceniile 5-9 ale secolului trecut şi în ceea ce priveşte metodologia stabilirii lor; eforturi de reorganizare instituţională în România postdecembristă; elemente comparative şi cantitative în scrisul istoric românesc, înainte şi după anul 1989; metode noi şi vechi în discursul istoric românesc între anii 1989-2006; probleme şi teme sensibile din perspectiva abordării istoriografice înainte de 1989 şi formule de soluţionare postdecembristă; valorizări istoriografice novatoare în peisajul discursului istoric după „căderea Zidului"; peisajul revuistic istoric în România anilor 1989-2006. Discursul istoric al universitarului orădean, care mărturiseşte cunoaşterea problematicii atacate, dar şi o nedisimulată pasiune asupra subiectului, se încheie cu o secvenţă firească, *Bibliografie*, care ar putea fi completată, după noi şi sistematice lecturi, şi cu *Indice de nume*, care contribuie la o consultare eficientă şi rapidă a volumului.

La formula argumentaţiei istoriografice propuse în volum, care se încheie poate prea "ex abrupto", fără câteva consideraţii finale, raportăm şi culegerea coordonată de acelaşi Gabriel Moisa[4], unde sunt incluse articole, comunicări şi studii vizând generosul spectru al istoriografiei româneşti, colaboratorii recrutându-se din generaţia mijlocie şi tânără de istorici. Volumul beneficiază de un elegant şi generos *Cuvânt înainte*, semnat de Prof. Univ. Dr. Doru Radosav, care subliniază, corect, interesul pentru meditaţia asupra scrisului istoric dar şi statutul celui care scrie istoria, întru slujirea credincioasă a Zeiţei Clio. Lectura atentă a gândurilor coordonatorului, cuprinse într-o justificativă *Postfaţă*, ne ajută să intuim, fără prea multă greutate, subtextul culegerii. Este şi motivul pentru care redăm un fragment: „Volumul *Studii de istoriografie*

românească s-a născut dintr-o idee apărută în urmă cu mai bine de un an, când am şi lansat invitaţia de a participa cu un material într-un viitor volum mai multor colegi din ţară cu preocupări din sfera istoriei istoriografiei. Scopul era acela de a aduna la un loc un mănunchi de studii în care să se discute o serie de chestiuni punctuale ce ţin de cercetarea istorică pe tronsonul istoriografic aflat în aria preocupaţională a fiecăruia dintre autori. În general, autorii sunt istorici din generaţia tânără, voci distincte şi bine definite în istoriografia românească postdecembristă. Tocmai de aceea am mizat pe noutatea fiecărei abordări în parte, lucru realizat de altfel. Toate studiile sunt interesante şi profesionist abordate". (p. 301)

În congruenţă cu această reflexie, care trimite indiscutabil la o anumită concepţie şi metodă de lucru vis-à-vis de *istoria realitate* la români, chiar simpla enumerare a autorilor articolelor, comunicărilor şi studiilor, dar şi precizarea titlurilor unor astfel de contribuţii ştiinţifice configurează un indiscutabil orizont istoriografic şi ştiinţific, demn de luat în seamă, în eventualitatea unor consideraţii bilanţiere, care pledează fiecare în parte şi toate la un loc pentru o distinctă *istorie cunoaştere*. Mai concret, textele: Sorin Bulzan, *Repere istoriografice ale cultului imperial în Dacia romană*; Matteo Tauffer, *Limba greacă în România lui Paisie cel Mare*; Ion Cârja, *Şcolile confesionale din Transilvania secolului XIX în preocupările istoriografiei româneşti: consideraţii generale*; Andi Mihalache, *Corpul, moartea şi statuia: eul modern în arta monumentelor publice*; Florin Müller, *Limbajul politic de tip stalinist şi referenţialul istoric*; Gabriel Moisa, *Despre manipularea istoriografică în comunism. Câteva consideraţii*; Radu Mârza, *Recitindu-l pe Panaitescu: Bulgaria în nordul Dunării*; Sorin Şipoş, *Un studiu inedit al istoricului Silviu Dragomir aflat la Biblioteca Academiei Române sau despre avatarurile cercetării în perioada postcomunistă*; Gabriel Moisa, *Reaşezări instituţionale în istoriografia românească postdecembristă*; Mark László-Herbert, *Cum s-ar fi scris istoria României de după 1989 dacă Regele Mihai nu s-ar fi întors în România*; Ovidiu Pecican, *Autoritatea istoricilor*; Lucian Jora, *Istorici versus politologi. Acelaşi subiect cu abordări diferite*; Lucian Jora, *Cultura şi reprezentarea istoriei pe agenda europeană*.

De altfel, forma de redactare şi mai ales provocatorul conţinut al contribuţiilor incluse de Conf. Univ. Dr. Gabriel Moisa în volumul *Studii de istoriografie românească*, pe care l-am parcurs cu folos, în spiritul legăturii dialectice propusă de Hegel între *istoria realitate* şi *istoria cunoaştere*, dă câştig de cauză – indiscutabil – istoricului Doru Radosav. Acesta îşi încheie gândurile din *Cuvânt înainte* într-o optimistă formulă ştiinţifică: „Astfel spus volumul de faţă condensează subliminal frământările şi temperatura scrisului istoric contemporan din România şi ar putea la rândul lui să producă sau să articuleze <istoria>, ca eveniment editorial şi istoriografic". (p. 8)

Dacă suntem de acord cu aserţiunea conform căreia "istoriografia nu este altceva decât istoria discursului unor oameni despre trecutul lor, şi dovada cea mai bună a existenţei unor culturi azi dispărute, a existenţei propriei noastre culturi"[5], ar trebui să ne dăm adeziunea la mesajul ştiinţific pozitiv şi pragmatic propus de volumul coordonat de istoricul orădean Gabriel Moisa. De fapt, cartea în sinea ei este o dovada palpabilă a efortului meritoriu de „reaşezare instituţională" pentru care pledează de mai mult timp chiar editorul – fără să fie singura voce autorizată în Agora istoricilor români, care depune eforturi în această direcţie -, onorând în acest fel, cu modestie, perseverenţă şi profesionalism, programul de cercetare propus „olim tempore" de Profesorul Pompiliu Teodor[6]. Căci, în ultimă instanţă, preocupările de istoriografie românească de la Oradea, pe care le-am exemplificat cu cele trei cărţi mai sus discutate, fără să fie singulare în peisajul cercetării istorice româneşti actuale, dau o notă distinctă, cu indiscutabile accente ştiinţifice stimulatoare, discursului istoric românesc contemporan, care onorează mai multe centre universitare ale ţării. Astfel de preocupări dau câştig de cauză, după secole, afirmaţiei geografului şi istoricului grec Strabo conform căreia în cercetarea istoriei trebuie să avem în vedere, înainte de toate, adevărul.

Note:

* Gabriel Moisa, *Istoria Transilvaniei în istoriografia românească 1965-1989*, Cluj-Napoca, „PUC", 2003, 373 p.; idem, *Direcţii şi tendinţe în istoriografia românească 1989-2006*, Oradea, Edit. Univ. din Oradea, 2007; Gabriel Moisa coord., *Studii de istoriografie românească*, Cluj-Napoca, „Dacia", 2008.

1. Vezi: Pompiliu Teodor, *Evoluţia gândirii istorice româneşti*, Cluj, „Dacia", 1970; Vasile Cristian, *Istoriografie generală*, Bucureşti, Edit Did. şi Ped., 1976; Lucian Boia, *Evoluţia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1976.
2. *Istoria Transilvaniei în istoriografia românească 1965-1989*, Cluj-Napoca, "PUC", 2003, pp. 9-344.
3. *Direcţii şi tendinţe în istoriografia românească 1989-2006*, Oradea, Edit. Univ. din Oradea, 2007, 217 p.
4. *Studii de istoriografie românească*, Cluj-Napoca, "Dacia", 2008, 308 p.
5. Charles-Olivier Carbonell, *Istoriografia*. Traducere din limba franceză de Ileana Littera, Bucureşti, "Grafoart", 2006, p. 6.
6. *Introducere în istoria istoriografiei din România*, pp. 278-291 (*Direcţii şi orientări în istoriografia actuală*).

Bibliography

Gabriel Moisa, *Istoria Transilvaniei în istoriografia românească 1965-1989 / History of Transylvania in Romanian historiography. 1965-1989*, Cluj-Napoca, „PUC", 2003

Gabriel Moisa (coord.), *Studii de istoriografie românească / Studies of Romanian historiography*, Cluj-Napoca, „Dacia", 2008